

PRACA NAUCZYCIELA Z UCZNIEM ZDOLNYM W SZKOLE PODSTAWOWEJ

MAGDA JASKULSKA

Uniwersytet Opolski

Od początków ludzkości obserwowano jednostki wyróżniające się ponadprzeciętnymi zdolnościami. Nie zawsze jednak ludzie ci byli tak postrzegani w dzieciństwie. Thomas Edison, jeden z najbardziej znanych wynalazców, był oceniany przez nauczycieli jako uczeń nierokujący. Współczesne wytyczne edukacji wiążą się z wymaganiem od nauczyciela indywidualizacji metod i form nauczania. Diagnoza oraz dostosowanie oczekiwań nauczycieli do możliwości i potrzeb dziecka z trudnościami edukacyjnymi, a także dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, są obszarami, w których nauczyciele poruszają się z coraz większym profesjonalizmem. Czy tak jest też z uczniem zdolnym? Patrząc na ten problem z punktu widzenia nauczyciela można stwierdzić, że zdecydowanie częściej spotyka się w pracy uczniów z trudnościami edukacyjnymi niż wybitnych. Czy zatem pojawienie się w klasie ucznia zdolnego oznacza dla nauczyciela swobodne przejście do metod i form pracy zaspokajających potrzeby takiego dziecka?

Uczeń zdolny, czyli jaki?

Rozważania nad tym zagadnieniem należy rozpocząć od przedstawienia pojęcia *uczeń zdolny* w świetle literatury przedmiotu. Według Wincentego Okonia (1981, s. 363) takie dziecko to „[...] uczeń osiągający lepsze wyniki od swoich rówieśników, w przypadku gdy zachowane są jednakowe dla wszystkich warunki pracy, lub uzyskujący te same, co inni wyniki przy mniejszym wysiłku”. Natomiast Mirosława Partyka (1999, s. 54) definiuje ucznia zdolnego jako tego, „[...] który ma wysoki iloraz inteligencji, duże osiągnięcia, wysoki poziom twórczy, to znaczy, że charakteryzuje go niepokój poznawczy, umie oderwać się od utartych schematów, potrafi znaleźć się w nowej sytuacji, ma pomysły nowych rozwiązań starych problemów, nie boi się nowych rzeczy”.

W świetle przytoczonych definicji, mówiąc o uczniu zdolnym, można przytoczyć za Wiesławą Limont (2010) cechy znamionujące takie dziecko:

1. Sfera poznawcza: wyróżnia je spostrzegawczość i ożywienie, ma nad wiek bogaty zasób słownictwa, wczesnie interesuje się książkami i czytaniem, szybko się uczy, ma wielką ciekawość, preferuje towarzystwo dzieci starszych od siebie, zbiera rzeczy, kieruje się zainteresowaniami, przedstawia szeroki zakres pamięci krótkotrwałej, ma ponad wiek rozwinięte poczucie humoru, wysokie standardy, chętniej wybiera sytuacje nowe, stawiające opór, przez długi czas przechowuje informacje w pamięci, posiada nad wiek wysoki poziom planowania, rozwiązywania problemów i abstrakcyjnego myślenia.
2. Twórczość: ma oryginalne pomysły, często udziela niespodziewanych odpowiedzi, ma wiele pomysłów na osiągnięcie celu, cechuje je bogata wyobraźnia, często eksperymentuje, chętnie pracuje samo, wiele rzeczy robi na swój sposób, zadaje wiele pytań.
3. Przywództwo: często jest wybierane przez rówieśników, rówieśnicy oczekują jego inicjatywy, gdy trzeba wpaść na pomysł lub podjąć decyzję, potrafi wpłynąć na innych, łatwo adaptuje się w nowych miejscach, jest komunikatywne, często jest pożądane w towarzystwie.
4. Plastyka: planuje podczas tworzenia rysunku, jest zaangażowane w zajęcia plastyczne i czerpie z nich przyjemność, rysuje wiele rzeczy, często wypełnia wolny czas aktywnością plastyczną.
5. Muzyka: łatwo odróżnia melodie, rytmy i powtarza wzorce rytmiczne, jest wrażliwe na muzykę, chętnie uczestniczy w zajęciach muzycznych, wykazuje pamięć tonalną, tworzy oryginalne melodie.

Rozpoznanie ucznia zdolnego w szkole – wyzwanie dla nauczyciela?

Przytoczone stanowiska definiujące dziecko zdolne to tylko kilka przykładów wśród dostępnych możliwości. Brak jednoznacznej definicji jest niewątpliwie przeszkodą dla

prawidłowego rozpoznania dziecka zdolnego, a także przeciwdziałania stereotypom panującym wśród nauczycieli. Obserwuje się często przekonanie, że uczniowie zdolni to ci, którzy mają najlepsze wyniki w nauce, a w szkole i w życiu poradzą sobie bez szczególnego wsparcia szkoły. Pokutuje również przekonanie, że najlepszym sposobem rozwijania potencjału uczniów jest udział w olimpiadach i konkursach.

Kolejnym aspektem problemu jest fakt, że naukowcy przedstawiają zbiory cech ucznia zdolnego, które rzadko występują jednocześnie u jednego dziecka. Najczęściej jest to kombinacja cech, dlatego rozpoznanie dzieci zdolnych jest dla nauczycieli problematyczne. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w niejednakowym tempie rozwoju dzieci oraz warunkach domowych i szkolnych.

Nauczyciele często spodziewają się satysfakcjonujących osiągnięć szkolnych uczniów zdolnych. Tymczasem nie wszystkie dzieci funkcjonują na miarę swoich predyspozycji. Wysokie możliwości poznawcze nie są gwarancją osiągania dobrych wyników w nauce. Wielu uczniów o dużym potencjale doznaje niepowodzeń w obszarach, w których mogłoby odnosić sukcesy. Obserwuje się rozbieżność pomiędzy prawdopodobnymi możliwościami a faktycznymi osiągnięciami. Problem niepowodzeń szkolnych uczniów zdolnych, określane jako tzw. syndrom nieadekwatnych osiągnięć, wnikliwie został opisany przez Beate Dyrde (2000). Dysharmonia między osiągnięciami a możliwościami obejmuje ok. 50% dzieci zdolnych. Jednoznaczna definicja syndromu nieadekwatnych osiągnięć jest trudna do ustalenia ze względu na zróżnicowaną charakterystykę omawianej grupy.

Polski system edukacji nie nakłada na nauczycieli obowiązku czynności selekcyjnych, które prowadziłyby do wykrywania uczniów zdolnych. Rozpoznawanie zdolności odbywa się często w sposób nieoficjalny, w domu lub w szkole. Rodzice mają możliwość przeprowadzenia pełnej diagnozy dziecka w poradni psychologiczno-pedago-

gicznej. Rozwiązania tego, niestety, nie stosuje się rutynowo. Diagnostyka w poradni pozwala określić możliwości rozwojowe i potencjał dziecka. Umożliwia rodzicom ubieganie się o zgodę na indywidualny tok lub program nauczania. Opinia poradni zawiera zalecenia w zakresie rozwijania potencjału poznawczego dziecka, jego mocnych stron, sugerowanych rodzajów stymulacji i innych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, co jest istotne z punktu widzenia planowania pracy w szkole. Nawiązanie współpracy nauczyciela ze specjalistami poradni – psychologami, pedagogami, jest również ważnym aspektem pracy z dzieckiem zdolnym, umożliwiającym rozwijanie zdolności ucznia oraz podejmowanie działań mających na celu zapewnienie jak najpełniejszego jego rozwoju.

Organizacja pracy z uczniem zdolnym

Nauczanie jest sztuką. Nauczyciel ma przed sobą ogromne wyzwanie, ponieważ nie ma jednej, szablonowej drogi pracy z uczniem zdolnym. Wybór dostępnych form i metod pracy jest duży, a każde dziecko inne. Indywidualizacja procesu nauczania, działania zmierzające do rozwijania potencjału dziecka, przy jednoczesnym wspieraniu jego słabszych stron, są fundamentem planowania pracy z uczniem zdolnym. Główne etapy organizacji pracy z dzieckiem zdolnym można podzielić na trzy obszary:

1. Analiza zasobów i możliwości dziecka oraz rozpoznanie jego mocnych i słabszych stron. Istotnym aspektem jest tutaj postawienie trafnej diagnozy. Uzasadnione jest, aby zaproponować rodzicom wizytę w poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu poszerzenia diagnozy nauczycielskiej o specjalistyczne badania psychologiczno-pedagogiczne. Pozwoli to na pełniejsze poznanie zasobów dziecka oraz ewentualne rozpoznanie obszarów, które wymagają wsparcia. Celowo jest również odróżnienie przez nauczycieli uczniów zdolnych od uczniów o przeciętnych umiejętnościach, posiadających zaradnych rodziców, którzy – niezależnie od predyspozycji dziecka – zapewniają mu wiele dodatkowych zajęć. Dzieci takie mogą charakteryzować się wysoką skutecznością w realizacji obowiązków szkolnych (Jabłonowska, Łukasiewicz-Wieleba, 2010).
2. Plan pracy z dzieckiem. Zadanie to wymaga współpracy z innymi nauczycielami uczącymi dziecko i specjalistami szkolnymi, a także specjalistami poradni psychologiczno-pedagogicznej. Planowanie pracy z dzieckiem należy rozpocząć od określenia celów, przy jednoczesnym założeniu częstej ich weryfikacji pod kątem trafności. Istotne jest doskonalenie wszystkich sfer rozwoju, z uwzględnieniem umiejętności społecznych oraz emocjonalnych.
3. Podjęcie współpracy z rodzicami. Ważne jest znalezienie odpowiedzi na pytanie: Jaką rolę odgrywają? Czy jest to rola stymulująca, wpierająca, pozytywna czy negatywna? Niejednokrotnie można spotkać dziecko zdolne, w którym rodzice widzą swoje niezrealizowane ambicje lub wykazują postawę „nigdy nie jesteś wystarczająco dobry”. Ważne jest również poznanie odpowiedzi na pytania: Jakie rodzice mają oczekiwania wobec nauczyciela? Jakie posiadają możliwości wspierania realizacji postawionych celów?

Prawidłowa diagnoza ucznia zdolnego jest kluczowym elementem planowania pracy, czego konsekwencją powinno być ukierunkowanie działań nauczyciela tak, aby rozwój i nauka ucznia mogły przebiegać optymalnie i harmonijnie. Niewątpliwie w pracy nauczyciela niezbędna jest umiejętność działania refleksyjnego, co oznacza ciągły proces obserwowania i analizowania skutków własnych zachowań i wpływów, oraz poszukiwania informacji zwrotnych, w celu optymalnego modyfikowania swoich kolejnych działań (Partyka, 1999).

Przedmiot, cel i problematyka badań

Przedmiotem badań była praca nauczyciela z uczniem zdolnym w szkole podstawowej. Ich celem było rozpoznanie pracy nauczycieli z uczniem zdolnym na tym etapie edukacji. Tak wyznaczony cel badań wymagał postawienia problemów badawczych. W prezentowanej pracy został sformułowany następujący problem główny: Czy nauczyciele szkół podstawowych uważają, że podejmują działania w zakresie diagnozowania i organizacji pracy z uczniem zdolnym w swojej pracy? Wyodrębniono również problemy szczegółowe:

1. W jaki sposób nauczyciele diagnozują uczniów zdolnych?
2. Czy nauczyciele podejmują współpracę ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej w zakresie diagnozy i pracy z dzieckiem zdolnym?
3. Jak nauczyciel ocenia swoją pracę z uczniem zdolnym?

Hipotezy

Przedstawione cele i problemy badawcze pozwoliły sformułować następujące hipotezy. Hipoteza główna: Nauczyciele szkół podstawowych uważają, że podejmują działania w zakresie diagnozowania i organizacji pracy z uczniem zdolnym w szkole.

Hipotezy robocze:

1. Nauczyciele diagnozują uczniów zdolnych, opierając się głównie na obserwacji oraz analizie wyników edukacyjnych.
2. Nauczyciele nie podejmują współpracy ze specjalistami poradni psychologiczno-pedagogicznej w zakresie diagnozy i pracy z dzieckiem zdolnym.
3. Nauczyciele pozytywnie oceniają swoją pracę w zakresie wspierania rozwoju uczniów zdolnych.

Metody, techniki i narzędzia badawcze

Do realizacji celów badawczych posłużyła metoda sondażu diagnostycznego, jako technikę

badawczą wykorzystano ankietę. Przyjęto kwestionariusz ankiety jako narzędzie badawcze. Kwestionariusze ankiety wykorzystane w badaniu były skierowane do nauczycieli szkół podstawowych. Zastosowano w nich pytania o kafeterii zamkniętej, półotwartej i otwartej.

Charakterystyka terenu i organizacja badań. Próba badawcza

Badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2017 r. na terenie Kędzierzyna-Koźła wśród nauczycieli wszystkich dwunastu szkół podstawowych. Objęto nimi 120 losowo wybranych nauczycieli, zarówno edukacji wczesnoszkolnej, jak i przedmiotowych. Zdecydowaną większość badanych (90,8%) stanowiły kobiety, jedynie 9,2% respondentów to mężczyźni. Dominowali nauczyciele dyplomowani – aż 68,4% respondentów legitymowało się tym stopniem awansu zawodowego, nauczyciele mianowani stanowili 18,3%, nauczyciele kontraktowi – 10,0%, a stażyści tylko 3,3% ogółu badanych.

Omówienie wyników badań własnych

Praca z dzieckiem zdolnym w szkole niesie za sobą wiele wątpliwości i wyzwań dla nauczyciela. W prezentowanej pracy dokonano diagnozy tego stanu i poprzez analizę wypowiedzi nauczycieli uzyskano przedstawione w dalszej części kategoryzacje zdarzeń.

W opinii badanych nauczycieli uczeń zdolny charakteryzuje się przede wszystkim posiadaniem bogatego zasobu słownictwa (73,3%), preferuje kontakty z osobami dorosłymi (72,5%), jest indywidualistą, w czasie wolnym woli trzymać się z boku (63,3%). Znaczna część respondentów (54,2%) uważa, że uczeń zdolny chętnie chwali się swoją wiedzą i doświadczeniem. Wśród wyróżniających go cech nauczyciele często (39,2%) wymieniają też otwartość i pewność siebie. Rzadziej (20,8%) wskazują na unikanie przez takie dzieci rozgłosu.

Zdecydowana większość badanych (95,0%) uważa, że dobrze mieć w klasie ucznia zdolnego. Tylko 1,7% nauczycieli jest zdania, że posiadanie ucznia zdolnego w klasie niekoniecznie jest dla nich atutem, ponieważ uczniowie ci sprawiają kłopoty w codziennej pracy nauczyciela.

Większość nauczycieli (55,0%) stwierdziła, że wykrywanie dzieci zdolnych w społeczności klasowej raczej nie jest dla nich trudnym zadaniem, a według 8,3% zdecydowanie nie jest to zadanie trudne. Dla 29,2% badanych zadanie to jest raczej trudne, a zdecydowanie trudne dla 5,8%. 1,7% respondentów nie ma w tej kwestii zdania.

Zdecydowana większość badanych (60,0% – raczej tak, 27,5% – zdecydowanie tak) ocenia, że nauczyciele mają odpowiednią wiedzę i umiejętności, aby rozpoznawać uzdolnienia dzieci i pracować z nimi. Tylko 7,5% respondentów jest zdania, że nauczyciele zdecydowanie nie posiadają takiej wiedzy. Jedynie 2 nauczycieli odpowiedziało, dlaczego tak sądzą – są zdania, że funkcjonuje niewłaściwy system przygotowania nauczycieli do wykonywania takich zadań.

Jeżeli chodzi o prezentowane sposoby diagnozy, badani najczęściej stwierdzali, że wykrywają uczniów zdolnych poprzez obserwację (98,3%), zauważenie, że uczeń posiada wiedzę, która wykracza poza program nauczania (88,3%), a także wyniki sprawdzianów wiadomości i oceny, jakie otrzymuje uczeń (86,7%). Rządziej (25,0%) wyciągają takie wnioski na podstawie rozmów przeprowadzonych z rodzicami ucznia. Niewielka część nauczycieli (10,8%) używa dodatkowych testów. Tylko 6,7% badanych korzysta z informacji psychologa dotyczących wyników testów inteligencji.

Większość badanych (66,7%) stwierdza, że nie korzysta z pomocy pedagoga lub psychologa szkolnego w rozpoznawaniu dzieci zdolnych. Jedynie 33,3% deklaruje współpracę w tym zakresie. W jeszcze mniejszym stopniu (11,7%) respondenci korzystają z możliwości poszerzenia diagnozy dziecka w poradni psychologiczno-pedagogicznej poprzez

zapropozowanie rodzicom takiej możliwości. Zdecydowana większość (88,3%) nie rozmawia z rodzicami o takim rozwiązaniu.

Analizując zebrane dane można stwierdzić, że wśród badanych nauczycieli 22,9% nie wykryło żadnych uzdolnień u uczniów w minionym roku szkolnym. Nauczyciele najczęściej wykrywali uzdolnienia plastyczne (12,0%), następnie wymieniali uzdolnienia: matematyczne (10,9%), muzyczne (9,4%), językowe (7,3%), teatralne (6,8%), artystyczne (6,8%), sportowe (5,2%), polonistyczne (4,7%), recytatorskie (4,2%), taneczne (3,1%), organizacyjne (1,6%), w zakresie nauk ścisłych (1,6%) i informatyczne (1,6%), historyczne (1%), interpersonalne (0,5%) oraz ogólne (0,5%).

Nauczyciele najczęściej pracują z uczniami zdolnymi, przygotowując ich do konkursów i olimpiad (27,0%), prowadząc koła zainteresowań (25,5%), a także podchodząc do nich indywidualnie w trakcie lekcji, starając się dostosować program nauczania do potrzeb uczniów zdolnych (24,5%).

Jeżeli chodzi o różnicowanie metod pracy z dziećmi zdolnymi i resztą uczniów w klasie, najwięcej nauczycieli dostosowuje poziom wykonywanych zadań do indywidualnych potrzeb podopiecznych (77,5%). Niespełna połowa respondentów (48,3%) jest zdania, że dzieci zdolne pracują samodzielnie, ponieważ same potrafią poradzić sobie z przerabianym materiałem. 32,5% badanych pozwala uczniom pełnić funkcję asystenta nauczyciela, lub w inny sposób angażuje ich w prowadzenie zajęć lekcyjnych, a 8,3% nie różnicuje metod pracy, ponieważ jest zdania, że dzieci zdolnych nie należy wyróżniać w grupie.

Organizując i planując pracę z uczniem zdolnym, zdecydowana większość (82,5%) nauczycieli nie podejmuje współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną. Jedynie 17,5% badanych współpracuje ze specjalistami poradni w tym zakresie, tak uzasadniając swoją odpowiedź: współpraca taka pomaga w planowaniu pracy z dzieckiem, w dobraniu najlepszych metod i technik.

Nauczyciele przedstawili również swoje stanowisko w kwestii niepowodzeń szkolnych dzieci zdolnych. Ponad połowa respondentów jest zdania, że uczniowie zdolni mogą mieć niepowodzenia szkolne, ale aż 30,8% badanych uważa, że nie jest to możliwe. Pozostała część ankietowanych (6,7%) nie ma zdania w tej sprawie.

Badani nauczyciele określili, jak często stwierdzają niepowodzenia szkolne wśród uczniów zdolnych. Ich wypowiedzi kształtują się następująco: 62,5% rzadko stwierdza niepowodzenia, 23,3% – bardzo rzadko, 6,7% – często, 1,7% – bardzo często. 5,8% respondentów nie ma zdania na ten temat.

Kolejnym badaniem problemem była opinia nauczycieli na temat tego, czy uczeń zdolny ma większe trudności w nawiązywaniu pozytywnych relacji rówieńniczych niż inni uczniowie. Analizując wyniki badań, można stwierdzić, że ponad połowa badanych uznała, że uczeń zdolny nie ma większych trudności w tym obszarze (raczej nie – 55,1%, zdecydowanie nie – 5,0%), natomiast 36,7% (34,2% – raczej tak, 2,5% – zdecydowanie tak) respondentów jest zdania, że taki uczeń ma większe trudności w nawiązywaniu pozytywnych relacji z rówieśnikami. Opinii na ten temat nie miało 4,2% uczestników badania.

Nauczyciele wypowiedzieli się w sprawie trudności, jakie – ich zdaniem – uczeń zdolny napotyka w szkole. Połowa respondentów uważa, że są to niezrozumienie ze strony innych uczniów (58,3%), niedostosowany do odmiennych potrzeb program nauczania (55,0%) oraz stwierdza, że uczniowie ci odbierani są jako osoby przemądrzałe i wyniosłe (54,2%). Badani wskazują również na brak możliwości rozwoju (31,7%), a także wsparcia ze strony nauczycieli (22,5%).

W badaniach odniesiono się również do metod pracy z dzieckiem zdolnym. Spośród wymienionych możliwości prawie wszyscy nauczyciele wybierają metody aktywizujące (91,7%). Zdecydowana większość ankietowanych w pracy z dzieckiem zdolnym korzysta z metod stosowania zdobytej wiedzy

w praktyce (76,7%), rozwijania zainteresowań (75,8%) oraz metod problemowych (75,8%). Ponad połowa badanych wykorzystuje w swojej pracy metody prezentowania własnych poglądów, umiejętności argumentacji (62,5%), metody kształcące umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł (61,7%). Ankietowani pracują także metodami kształtującymi prawidłowe stosunki interpersonalne (35,8%), uczącymi skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach (32,5%), pozwalającymi uczniowi ocenić stan swojej wiedzy (30,8%), wspomagającymi zarządzanie swoim potencjałem (18,3%).

Wyniki badań pozwalają wnioskować, że ponad połowa respondentów uznaje, że współpraca z rodzicami uczniów zdolnych przebiega dobrze (55,8%) – rodzice są zadowoleni, że ich dziecko jest zdolne, chcą być na bieżąco informowani o postępach dziecka w nauce, wspierają je, jednak nie mają czasu na zaangażowanie się w rozwój zdolności ucznia poza zajęciami szkolnymi. Mniejsza grupa nauczycieli wskazuje, że ich współpraca z rodzicami przebiega bardzo dobrze (31,7%). Stwierdzają oni, że rodzice bardzo chętnie wspierają swoje dzieci, często proszą nauczyciela o wskazówki dotyczące pracy z uczniem, widząc, że stosują się do zaleceń nauczyciela, zapisują dzieci na zajęcia pozalekcyjne. Niektórzy badani (10,8%) oceniają niezbyt dobrze współpracę z rodzicami. Uważają, że są oni tak zapracowani, iż pozostawiają całą pracę z dzieckiem nauczycielowi i niechętnie korzystają z proponowanych konsultacji.

Poproszono nauczycieli, aby określili swoją rolę w rozwoju zdolności dzieci w szkole, w której pracują. Wyniki badań wskazują, że połowa badanych (50,8%) uważa, iż ich rola w tym obszarze jest duża, starają się dawać dzieciom możliwość rozwoju zdolności i zainteresowań. Niespełna połowa ankietowanych (45,8%) jest zdania, że ich rola w rozwoju uczniów zdolnych jest bardzo duża, twierdzą, iż wspierają dzieci w rozwijaniu ich zainteresowań, rozmawiają z nimi

i zachęcają je do dalszych poszukiwań. Ta grupa respondentów obserwuje w swojej pracy znaczne postępy w rozwijaniu zdolności u dzieci. Charakteryzuje ją również chęć poszukiwania nowych rozwiązań. Reszta badanych ocenia swoją rolę w tym zakresie jako niewielką. Dzieci zdolne potrafią samodzielnie znaleźć informacje na interesujące je tematy. Wyrażają też opinię, że rozwojem uczniów powinni zajmować się ich rodzice.

W ramach badania nauczyciele podsumowali także dotychczasowe działania na polu poszerzania swojej wiedzy i kompetencji w zakresie pracy z dzieckiem zdolnym. Otrzymane wyniki wskazują, że większość badanych (81,7%) samodoskonali się w tej sferze, ponad połowa (51,7%) respondentów uczestniczy w kursach o tej tematyce, a nieliczni (13,3%) poszerzają swoją wiedzę na studiach podyplomowych. Pozostała część (6,7%) nie uzupełnia wiedzy z tego zakresu.

Nauczycieli zapytano również, czy uczestniczyli w posiedzeniach rady pedagogicznej poświęconych pracy z uczniem zdolnym. Wyniki kształtują się następująco: 60% respondentów potwierdziło fakt uczestniczenia w takiej formie doskonalenia zawodowego, a 40% badanych nauczycieli nigdy nie uczestniczyło w spotkaniu rady pedagogicznej o takiej tematyce.

Istotną kwestią poruszaną w omawianych badaniach było stanowisko nauczycieli w sprawie warunków sprzyjających rozwojowi uczniów zdolnych zapewnianych przez szkołę. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że badani nauczyciele w zdecydowanej większości uważają, że szkoła stwarza warunki sprzyjające rozwojowi uczniów (raczej tak – 67,5%, zdecydowanie tak – 19,2%), 9,2% ankietowanych sądzi, że raczej tak nie jest, 0,8% wybrało odpowiedź „zdecydowanie nie”, a 3,3% respondentów nie ma zdania na ten temat.

Nauczyciele wypowiedzieli się też w sprawie przeszkód, których doświadczają w pracy nad rozwijaniem potencjału uczniów zdolnych w szkole. Zdaniem badanych największym utrudnieniem jest to, że obszerność

programu, jaki nauczyciel musi zrealizować w trakcie trwania roku szkolnego, utrudnia mu indywidualizację poziomu nauczania (31,7%). Badani stwierdzali również, że klasy są zbyt liczne (30,6%) a zajęcia dodatkowe są ukierunkowane jedynie na pomoc uczniom z trudnościami edukacyjnymi (18,1%).

Analiza wyników badań pozwala stwierdzić, że w opinii nauczycieli zmianą, jaką należy wprowadzić, aby stworzyć lepsze warunki do rozwoju dzieci zdolnych, jest przede wszystkim zmniejszenie liczby uczniów w klasach (70%). Rzadziej wybierano wprowadzenie szerokiego wyboru zajęć pozalekcyjnych dla dzieci zdolnych (56,7%), zwiększenie pensji nauczycielom, którzy prowadzą zajęcia dodatkowe (43,3%), ograniczenie programu nauczania do niezbędnego minimum i umożliwienie nauczycielowi korzystania z większej swobody w doborze treści kształcenia uczniów (41,7%), a także wprowadzenie podziału uczniów na klasy według poziomu ich uzdolnień (20,8%). Nieznaczna część (2,5%) nauczycieli wymieniła inne propozycje: wprowadzenie zajęć indywidualnych dla uczniów zdolnych, zajęć dodatkowych w mniejszych grupach i profilowania klas.

Wnioski

Rozważania nad zagadnieniem pracy nauczyciela z uczniem zdolnym w szkole podstawowej potwierdziły przyjętą hipotezę główną, w myśl której nauczyciele szkół podstawowych są zdania, że podejmują działania w zakresie diagnozowania i organizacji pracy z uczniem zdolnym w szkole. Zgromadzony materiał empiryczny pozwala odnieść się do hipotez roboczych:

1. Nauczyciele diagnozują uczniów zdolnych, opierając się głównie na obserwacji oraz analizie wyników edukacyjnych.
2. Zdecydowana większość nauczycieli nie podejmuje współpracy ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej w zakresie diagnozy i pracy z dzieckiem zdolnym.
3. Nauczyciele pozytywnie oceniają swo-

ją pracę w zakresie wspierania rozwoju uczniów zdolnych.

Wyniki badań pozwalają stwierdzić, że nauczyciele, pomimo pozytywnej oceny swojej aktywności zawodowej i deklarowania zaangażowania w pracę z dzieckiem zdolnym w szkole, potwierdzają mity dotyczące indywidualizacji kształcenia uczniów zdolnych. Niezwykle istotna kwestia poszerzania wiedzy i umiejętności w zakresie diagnozy i pracy z dzieckiem zdolnym wydaje się być zaniebdywana. Można odnieść wrażenie, że wśród nauczycieli panuje stereotyp ucznia zdolnego, który zawsze wszystko wie, a ten, który ma trudności edukacyjne, zdolnym być nie może. Niska świadomość nauczycieli, np. w kwestii syndromu nieadekwatnych osiągnięć, jest z pewnością przeszkodą w efektywnej pracy z dziećmi zdolnymi, ale przede wszystkim w ich prawidłowym diagnozowaniu. Wielu badanych nauczycieli nie podejmuje współpracy ze specjalistami w szkole (psycholog, pedagog) ani w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Należy zaznaczyć, że dużo trudności w zakresie diagnostyki przysparza nauczy-

cielom brak jednoznacznej definicji dziecka zdolnego oraz wytycznych w sprawie organizacji diagnozy. Nauczyciele nie są zobligowani do oceny dzieci pod kątem szczególnych zdolności poprzez odpowiednie akty prawne, a ci, którzy ją wykonują, nie otrzymują dodatkowego wynagrodzenia, co z pewnością nie wpływa na wzrost motywacji wobec takich działań. Uczeń zdolny to taki, który ma pewien wyjątkowy potencjał. Jednakże to czynniki zewnętrzne w dużej mierze determinują, czy ów potencjał będzie się rozwijał, czy zostanie stłamszony. Dlatego niezwykle istotną kwestią jest podejmowanie działań zmierzających do propagowania wiedzy i doskonalenia umiejętności w zakresie diagnozy i pracy z dzieckiem zdolnym wśród nauczycieli.

Reasumując, w obszarze kształcenia uczniów zdolnych potrzebne są dodatkowe uregulowania prawne, które pozwolą wdrożyć i ujednolicić procedury w zakresie diagnozy i pracy z dzieckiem zdolnym w przedszkolach i szkołach na każdym poziomie edukacji, a także profesjonalne szkolenia nauczycieli w tym zakresie.

Bibliografia

- Dyrda, B. (2000). *Syndrom nieadekwatnych osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych. Diagnoza i terapia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Dyrda, B. (2012). Paradoxs edukacyjny – uczniowie zdolni z grupy wysokiego ryzyka. *Chowanna*, 1, 153–164.
- Jabłonowska, M., Łukasiewicz-Wieleba, J. (2010). *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Model pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym. Materiały dla nauczycieli*. Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Limont, W. (2010). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. Sopot: GWP.
- Okoń, W. (1981). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
- Partyka, M. (1999). *Zdolni, utalentowani, twórczy*. Warszawa: CMPP-P MEN.

TEACHING GIFTED STUDENTS IN ELEMENTARY SCHOOL

Abstract

Every human being comes into this world with his or her unique potential. That is why the importance of individualization in education is emphasized so strongly – especially in teaching gifted children. Yet, to begin with, how to define a gifted child? What does it mean? Facing the challenges of the education system, are teachers able to identify gifted students in their classrooms? Can they plan their work so that it simultaneously develops gifted students' abilities and supports them in other areas? The research undertaken attempts to answer these and other questions.

Key words: gifted student, teacher, education